
Postkoloniale immigranten

ULBE BOSMA

Generatiewisseling en organisatiebehoefte

De mensen uit de voormalige Nederlandse koloniën die vanaf de Tweede Wereldoorlog in Nederland gingen wonen en hun kinderen, samen ruim zes procent van de huidige Nederlandse bevolking, hebben hun draai hier over het algemeen wel gevonden. Dat blijkt onder meer uit de dalende behoefte van postkoloniale migranten om zich in organisatorisch verband een plaats in de Nederlandse samenleving te verwerven. Wel zijn er duidelijke verschillen tussen de diverse groepen: zo hebben de Indische Nederlanders de afgelopen zes decennia relatief weinig organisaties opgericht om die draai te vinden, de Surinaamse Nederlanders en Molukkers juist relatief veel. Een nieuwe studie geeft de achtergronden en betekenis voor de multiculturele samenleving die Nederland is geworden. Hier een korte impressie.

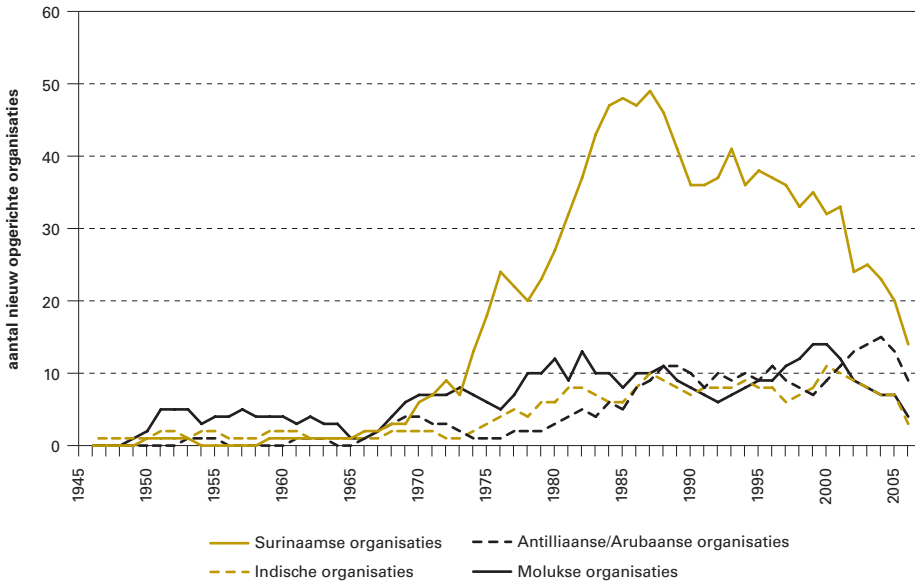
Sinds 1945 zijn meer dan een half miljoen Indische Nederlanders, Surinamers, Antillianen/Arubanen en Molukkers uit de voormalige koloniën naar Nederland gekomen. Samen met de tweede generatie gaat het om meer dan een miljoen mensen, 6,3 procent van de huidige Nederlandse bevolking (zie de tabel). De inburgering van de postkoloniale migranten wordt algemeen als betrekkelijk geruisloos gekenschetst. De problemen die onvermijdelijk gepaard gaan met het vestigingsproces raken vergeten naarmate de nieuwkomers en hun nakomelingen beter hun draai vinden in de Nederlandse samenleving. De enorme opvangoperatie voor de repatrianten uit Indonesië ligt inmiddels twee generaties terug en de Surinaamse intocht en de Molukse treinkapingen meer dan 30 jaar. Vandaag de dag is enkel nog de kwestie van de Antilliaanse probleemjongeren een politiek heet hangijzer. Voor de rest is de postkoloniale immigratie een praktisch afgesloten hoofdstuk. Ook onder de postkoloniale migranten zelf is de

Omvang postkoloniale migrantengroep in Nederland in het jaar 2006

	Eerste generatie	Tweede generatie	Totaal
Indische Nederlanders en repatrianten (zowel in Nederlands-Indië als in Nederland geboren)	204.000	315.000	519.000
Molukkers	26.000	49.581	58.349
Uit Suriname	187.483	144.417	331.900
Uit de Antillen en Aruba	80.102	49.581	129.683
Totaal	497.585	541.347	1.038.932

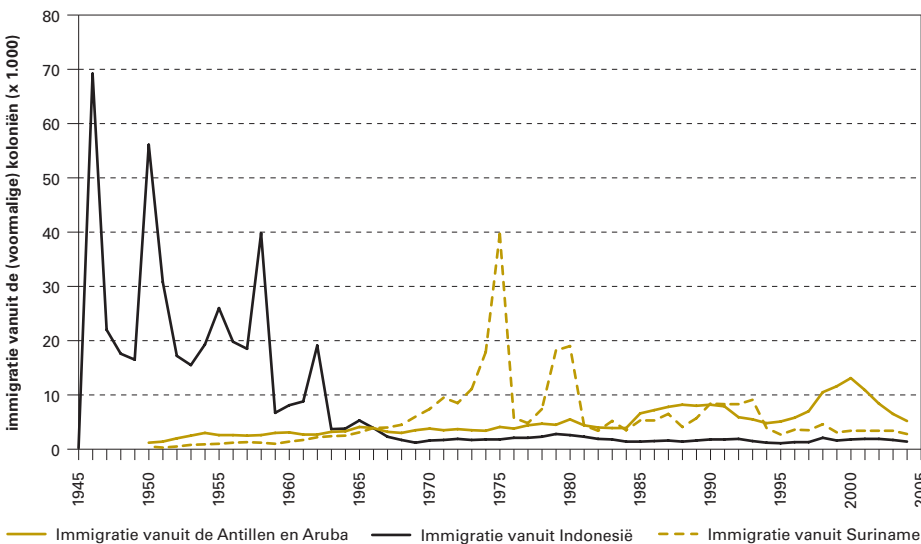
Bron: Bosma, *Terug uit de Koloniën*, 30.

Figuur 1. Aantal nieuw opgerichte organisaties per jaar (voortschrijdend driejaarlijks gemiddelde)

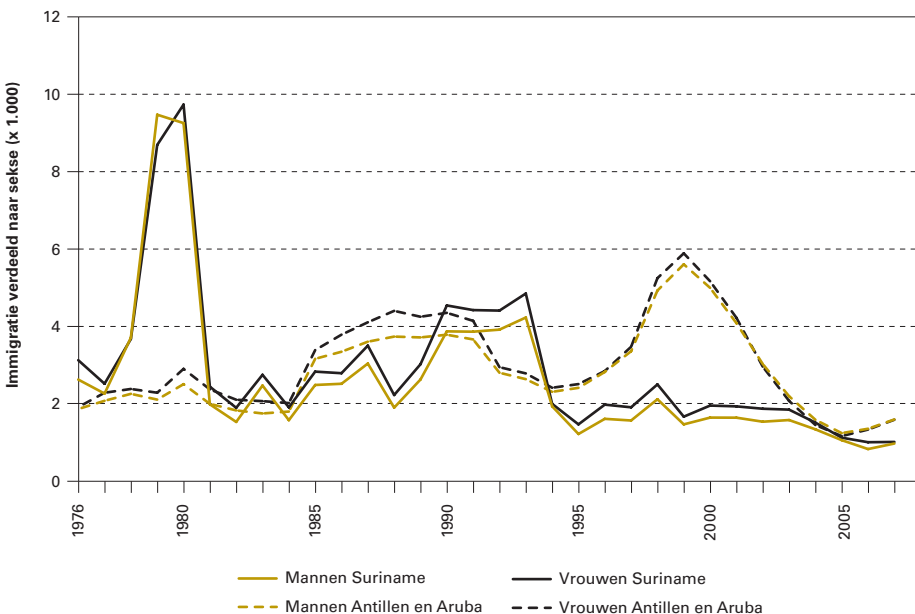
Bron: Bosma, Ulbe *Terug uit de Koloniën. Zestig jaar postkoloniale migranten en hun organisaties* (Amsterdam: Bert Bakker, 2009).

Figuur 2. Immigratie vanuit de (voormalige) koloniën naar Nederland

Bron: Voor Indonesië Beets et al. *De demografische geschiedenis van de Indische Nederlanders*. Voor Suriname en de Antillen/Aurba zie CBS (Statistiek van de buitenlandse migratie 1948/1949 – 1981, Maandstatistiek van de bevolking 1982-1999 en vanaf 2000 Statline Databank)

Figuur 3. Immigratie vanuit Suriname en de Antillen en Aruba 1976-2007 verdeeld naar sekse

Bron: 1976 tot en met 1981 CBS Statistiek van de buitenlandse migratie, vanaf 1982 CBS Maandstatistiek van de bevolking en vanaf 2000 CBS Statline.

behoefte om in organisatorisch verband met elkaar contact te houden en zich op die manier een plaats in de samenleving te verwerven steeds kleiner geworden. Daarop lijkt ook de recente sterke teruggang in de aantallen nieuw opgerichte migrantenorganisaties te duiden (zie figuur 1).

Oude en nieuwe organisaties

Sinds 2003 neemt het aantal nieuwe organisaties danig af, en oude organisaties raken op hun retour of worden zelfs opgeheven, omdat hun leden vergrijzen en overlijden. Wat blijft, zijn natuurlijk de grote evenementen zoals de Pasar Malam (sinds dit jaar Tong Tong Fair genoemd), Kwakoe en het Zomercarnaval. Toch leert een nauwkeurige blik op figuur 1 dat er niet zonder meer sprake is van een opkomst en ondergang van migrantenorganisaties in een enkelvoudige curve. Inderdaad is er bij Surinaamse organisaties sprake van een scherpe daling, doordat de behoefte aan organisaties die het vestigingsproces faciliteren na een 10 tot 15 jaar afneemt. Daarbij kan worden gedacht aan welzijnsvoorzieningen maar ook aan tempels en moskeeën. Bovendien liepen in de jaren tachtig over de hele linie subsidies aan migrantenorganisaties terug en werden de soorten te subsidiëren activiteiten ingeperkt. Het aantal Indische en Molukse organisaties nam in dezelfde jaren tachtig echter juist toe. Meestal ging het hier om ongesubsidieerde organisaties en dikwijls waren zij opgericht door leden van de tweede generatie. In theorie zou zo'n stijging zich ook bij de Surinaamse organisaties nog kunnen voordoen. De immigratiegolven uit Suriname bereikten Nederland immers 30 jaar later dan die uit Indonesië, zoals figuur 2 laat zien.

Redenen postkoloniale migratie verschillend

Nu is de kans dat de geschiedenis zich herhaalt nooit zo groot. Dat gold om te beginnen al voor de postkoloniale immigraties en vestigingsprocessen zelf. De repatriëring van Nederlandse burgers uit Indonesië was noodzakelijk geworden, nadat deze voormalige kolonie haar onafhankelijkheid letterlijk had bevochten. Daarentegen drong Nederland de onafhankelijkheid aan Suriname op tegen de zin van de grootste minderheid, de Hindostaanse bevolkingsgroep. De emigratiegolven uit Suriname waren allereerst een reactie van de Surinaamse bevolking op het dreigend verlies van het Nederlandse staatsburgerschap en vervolgens economische noodzaak. De uitstroom uit Suriname bleef tot in de jaren negentig doorgaan en in dezelfde tijd groeide de immigratie uit de Antillen en Aruba fors. Vooral in de Antilliaanse immigraties zijn de vrouwen duidelijk oververtegenwoordigd (figuur 3). Het gaat vaak om alleenstaande moeders die de armoede, en op Curaçao ook de onveiligheid en criminaliteit, ontvluchten en hier in Nederland een beter bestaan zoeken.

Organisatie postkoloniale migrantengroepen sterk verschillend

De postkoloniale migranten waren in grote meerderheid Nederlands staatsburger, kenden

Foto: Marcel Minnée

Foto: Marcel Minnée

meestal de taal en een flink deel was hoger opgeleid. In al deze opzichten stak hun positie gunstig af bij die van de arbeidsmigranten. Voor het overige waren de omstandigheden waaronder de postkoloniale migranten hier in Nederland een plaats moesten vinden echter sterk verschillend. Indische repatrianten profiteerden in de jaren vijftig van een opgaande arbeidsmarkt, de Surinamers en tweede generatie Molukkers betraden de arbeidsmarkt in de tijd dat de Nederlandse industrie ineenkromp. De werkloosheid onder immigranten liep op tot wel 45 procent en daarvan waren Surinamers, Molukkers en in toenemende mate ook de Antillianen niet uitgezonderd. Ook wat betreft overheidsbeleid waren er grote veranderingen. Zo heeft de decentralisatie van het welzijnsbeleid in de jaren zeventig en tachtig en de verschuiving van de verantwoordelijkheid voor minderhedenbeleid naar gemeentelijk niveau geleid tot relatief veel lokale Surinaamse organisaties, terwijl bij de Indische repatriëring de landelijke coördinatie overheerste. De geografische spreiding over Nederland van de verschillende groepen verschilde sterk, wat direct heeft te maken met de *identity politics* van de verschillende groepen. De Indische Nederlanders accepteerden een sterke spreiding over Nederland, Surinamers en Molukkers tekenden er krachtig verzet tegen aan. Ook dit droeg eraan bij dat Indische Nederlanders zich veel meer landelijk dan lokaal organiseerden, dat Surinaamse organisaties vooral in Den Haag en Amsterdam zijn te vinden en de Molukse lange tijd vooral in de woonoorden waren gevestigd. Voorts verschilt de samenstelling van de migra-

tiegolven qua sekse, etniciteit en religie sterk, wat eveneens heeft geleid tot sterk uiteenlopende organisatielandschappen van de verschillende postkoloniale migrantengroepen. Het grote aantal alleenstaande vrouwen, vaak met kinderen, dat uit de Antillen en Suriname naar Nederland migreerde, weerspiegelt zich in een flink aantal Surinaamse en Antilliaanse/Arubaanse vrouwenorganisaties.

Indische Nederlanders: op zoek naar identiteit en roots

Los van deze belangrijke verschillen geldt voor alle groepen postkoloniale migranten dat ongeveer 15 jaar na de immigratie het aantal nieuw opgerichte organisaties sterk terugloopt. Daarom is het opmerkelijk dat er bij de migranten uit Indonesië in de jaren tachtig sprake was van een tweede golf van nieuwe organisaties. Die stijging – vooral bij Indische organisaties duidelijk zichtbaar – is uitdrukking van het vestigingsproces van migranten over de generaties, waarbij nieuwe vragen en behoeften opkomen, die weer leiden tot nieuwe organisaties. Begin jaren tachtig vielen er voor de eerste en tweede generatie migranten uit Indonesië – dus zowel Indische als Molukse – drie belangrijke ontwikkelingen samen.

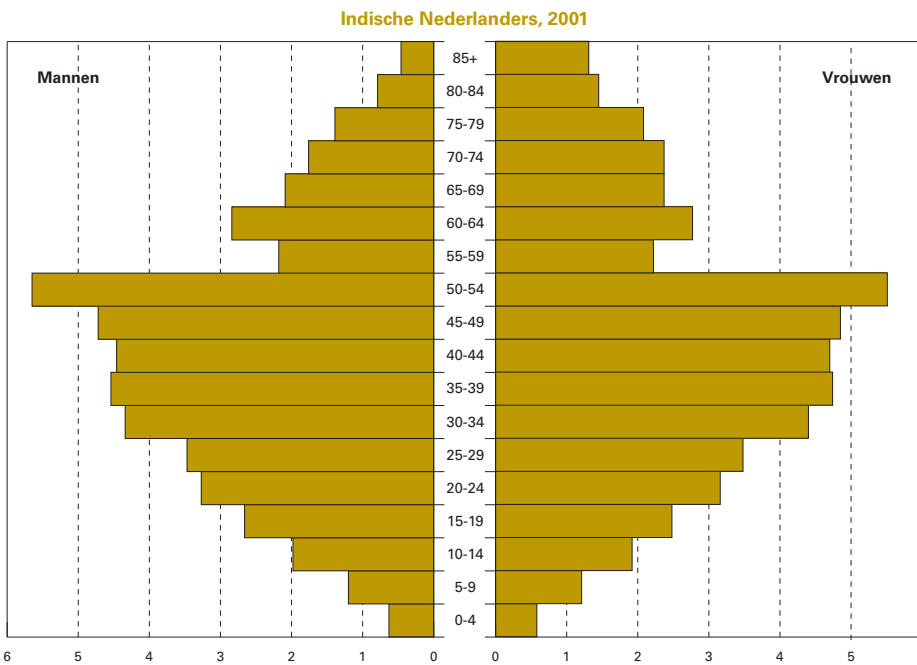
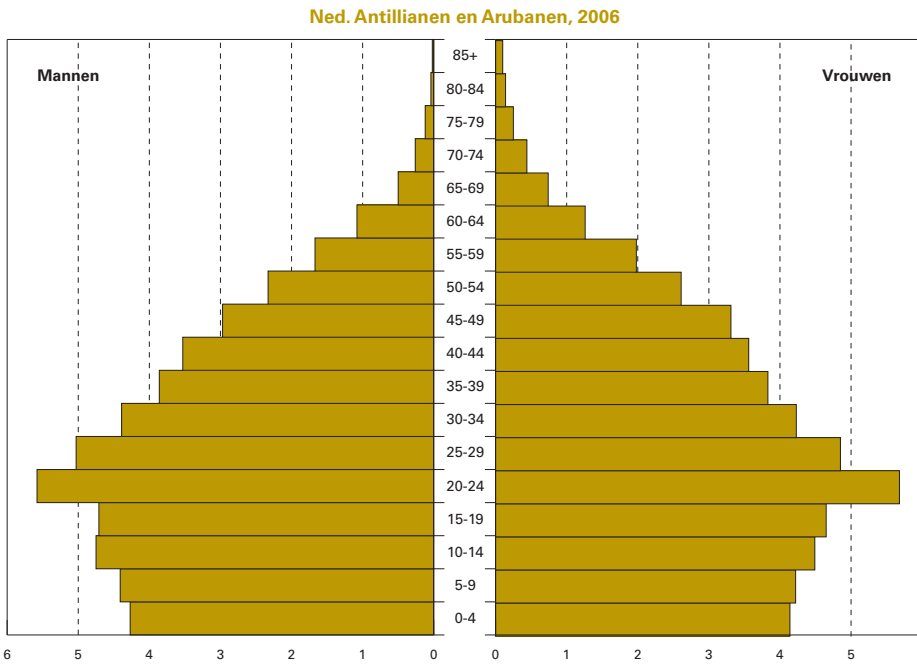
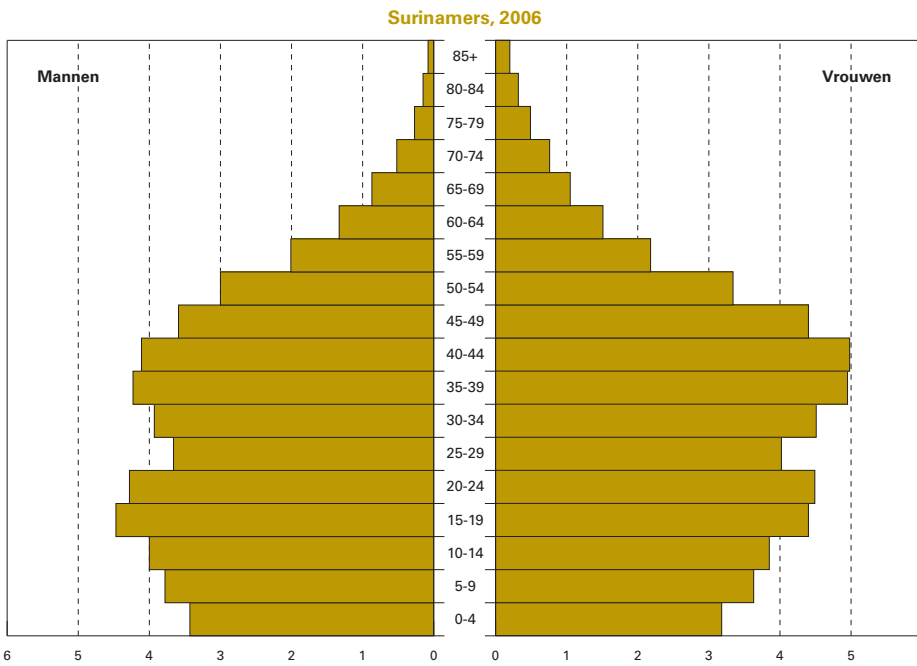
In de eerste plaats was er de opkomst van *identity politics* en de multiculturele samenleving, die een sterke stimulans vormde voor de tweede generatie om op zoek te gaan naar de eigen roots. Een reis naar Indonesië werd uiterst populair in die tijd. Voor de Molukkers gold dat na de treinkapingen het taboe op het bezoeken van het eiland van herkomst werd opgeheven,

demodata

DALENDE VRUCHTBAARHEID IN BRAZILIË

In Brazilië was volgens het nationale bureau voor de statistiek, het Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística (IBGE), het gemiddeld aantal kinderen per vrouw in 2007 naar schatting 1,9. De vruchtbaarheid is daarmee gedaald tot onder het vervangingsniveau van 2,1 kinderen per vrouw en is lager dan eerdere schattingen van de Verenigde Naties en andere internationale instellingen. In de Verenigde Staten bijvoorbeeld is de vruchtbaarheid hoger met gemiddeld 2,1 kinderen per vrouw. In 1970 was de vruchtbaarheid in Brazilië nog 5,3 kinderen per vrouw, in 1990 waren dat er 2,8 en naar verwachting zal in 2010 een niveau van 1,8 en in 2030 een niveau van 1,5 worden gehaald. Na 2030 zal de bevolkingsomvang van Brazilië volgens de prognoses langzaam gaan dalen. Door toenemend gebruik van orale anticonceptiva en grote sociale veranderingen ontstaan kleinere gezinnen. De vruchtbaarheidsdaling heeft een snel vergrijzende Braziliaanse bevolking tot gevolg (Population Reference Bureau).

Figuur 4. Bevolkingspiramide eerste en tweede generatie immigranten uit Suriname (2006), de Nederlandse Antillen (2006) en Nederlands-Indië/Indonesië (2001) in Nederland (%)

waardoor zij ook hun band met de Molukken opnieuw vorm konden geven.

In de tweede plaats bereikte de generatie die de Japanse bezetting had meegemaakt de pensioengerechtigde leeftijd. Tijdens de bezetting van Nederlands-Indië raakten zo 42.000 Europese mannen in krijgsgevangenkampen en werden meer dan 100.000 burgers in kampen geïnterneerd. De herinneringen, trauma's en materiële schade bleken met het klimmen der jaren een steeds grotere behoefte aan erkenning en ook praktische voorzieningen te vragen. Enige tientallen nieuwe Indische organisaties die direct verband hielden met deze oorlogsperiode – over het algemeen voor de eerste generatie – werden in de jaren tachtig opgericht.

In de derde plaats bereikte het grootste cohort van de tweede generatie Indische Nederlanders in de vroege jaren tachtig de volwassenheid (zie figuur 4). De eerste en tweede generatie Indische Nederlanders gingen zich, ieder overigens op hun eigen manier, rond 1985 intensief met de eigen geschiedenis en identiteit bezig houden.

Surinamers: andere ontwikkeling

Zou een 'tweede curve' in het aantal nieuwe migrantenorganisaties zich ook bij migranten uit Suriname, en in mindere mate uit de Antillen en Aruba, kunnen voordoen? Waarschijnlijk niet in die mate. Allereerst niet omdat de ervaringen van de Japanse bezetting en de gewelddadige dekolonisatie alleen de Indische en Molukse migranten betreffen. Terugkeer naar Indonesië was voorgoed uitgesloten al bleven de Molukse ballingen daarop hopen. Voor Indische Nederlanders en Molukkers openden de jaren tachtig na een lange periode van zeer moeizaam tot geheel verbroken contact met het land van herkomst de mogelijkheid van een hernieuwde kennismaking.

Surinamers hebben zich pas geleidelijk aan ingesteld op een permanent verblijf in Nederland, terwijl de Antilliaanse/Arubaanse migratie nog steeds vaak het karakter draagt van cirkelmigratie. Wel is in de jaren negentig het aantal reizen naar het land van herkomst en het aantal organisaties dat zich richt op hulp aan gemeenschappen dáár bij *alle* postkoloniale migrantengroepen echter sterk toegenomen. Met andere woorden, bij de Surinaamse bevolkingsgroep was er al sprake van een intensief contact met het land van herkomst ruim voor de tweede generatie volwassen werd. Al evenmin is er op dit moment sprake van een opkomst van de *identity politics* zoals begin jaren tachtig. Wel bereikt nu de eerste generatie Surinamers in groten getale de pensioengerechtigde leeftijd. Deze generatie zal terugkijken op haar migratie naar Nederland als een gebeurtenis die haar leven grondig heeft veranderd, terwijl de tweede generatie volwassen wordt en zich vragen gaat stellen over haar identiteit in de Nederlandse context. Kortom, 30 jaar na de grote Surinaamse immigratiestroom van 1975 en 1979 is een opleving van Surinaamse organisaties onder de tweede generatie niet ondenkbaar, maar niet zo sterk als bij de migranten uit Indonesië. De be-

langrijkste kwestie die de eerste generatie Surinamers net als veel andere migranten uit de jaren zeventig en later zal beroeren, is het feit dat velen niet de benodigde 50 jaar in Nederland hebben geleefd voor een volledige AOW. Postkoloniale belangenorganisaties die zich beijveren voor het opvullen van het AOW-gat hebben zich echter nog niet laten horen.

LITERATUUR:

- Ulbe Bosma, *Terug uit de koloniën - Zestig jaar postkoloniale migranten en hun organisaties*
Amsterdam: Bert Bakker, 2009. ISBN 978-90-351-3242-9, 448 pp.

Dr. U. Bosma, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis. E-mail: ubo@iisg.nl